

1916. gada pirmajos četros mēnešos.¹⁹ Diemžēl līdz šim Kara muzejs tikai iepazīstina ar krājumiem; vai tomēr muzeja zinātniskais potenciāls neļauj sagatavot arī kādu avotu edīciju – ja ne veidojot atsevišķu sēriju, tad publicējot to gadagrāmātā? Tas nenoliedzami celtu gan gadagrāmatas, gan muzeja autoritāti akadēmiskajās aprindās.

Kara muzeja gadagrāmata būtu jāvērtē kā nopietns un interesants izdevums, kas diemžēl nav izmantojis savu potenciālu un aizvien atgādina steigā savāktu rakstu apkopojumu, nevis kādas koncepcijas vienotu veselumu. Bet, kā teica senie romieši, *sub sole nihil perfectum*, tādēļ jānovēl Latvijas Kara muzeja kolektīvam sagatavot arī nākamo sējumu, bet Latvijas Republikas aizsardzības ministram, kura pārraudzībā ir muzejs, sekmēt tajā pētnieciskā un izglītības darba kvalitatīvu turpināšanos. Latvijas Kara muzeja gadagrāmatas – vienīgā valstī zinātniskā militārās vēstures izdevuma iznākšana ir jāveicina un jāattīsta, kas sekmēs ne tikai muzeja reglamentā noteikto funkciju izpildi, bet arī bagātinās nacionālo historiogrāfijas klāstu, kā arī rosinās plašāku sabiedrības interesi par Latvijas vēstures norisēm.

Kaspars Zellis

¹⁹ *Kriģere I.* Karavīru dienests un sadzīve Krievijas 12. armijas 43. korpusa 110. divīzijas 439. Iļeckas kājnieku pulka pavēlu atspoguļojumā. – 277.–292. lpp.

The “Baltic Frontier” Revisited. Power Structures and Cross-Cultural Interactions in the Baltic Sea Region. International Symposium organized by the Baltic Sea Region Studies Programme at the University of Vienna and the Department of History and Civilization at the European University Institute, Florence / Edited by Imbi Sooman and Stefan Donecker. – Vienna, 2009. – 307 p.

Starptautisko simpoziju, kurā piedalījās vēsturnieki no Austrijas, Itālijas, Dānijas, Somijas, Igaunijas, Latvijas, Vācijas un Polijas, organizēja Eiropas Universitāte Florencē un Vīnes Universitāte 2008. gada 29. februārī – 1. martā. Tas bija veltīts Baltijas jūras reģionam (ar to domājot visas Baltijas jūrai pieguļošās teritorijas) vēsturiskā un starpkultūru aspektā, īpašu uzmanību veltot “Ziemeļaustrumeiropas”¹ kultūrtelpas redzējumam kopš rietumeiropiskās ietekmes un kolonizācijas sākuma viduslaiku krusta karu rezultātā, kad šīs teritorijas kļuva pārējai Eiropai saskatāmas.

¹ Klaus Cernaka (*Klaus Zernack*) veidots apzīmējums reģionam. Par to arī vienā no krājuma rakstiem. Sk.: *Lars Fredrik Stöcker*. The History of the Baltic Sea Region in the Cold War Era. Transnational Entanglements beyond the Iron Curtain. – 153.–172. lpp.

Kā secina viens no referentiem – Vīnes Universitātes pētnieks Renē Tēbels (*René Tebel*), kura raksts veltīts Baltijas reģiona attēlojumam kartēs,² Baltijas reģions Rietumu kartēs parādās kopš aptuveni 1300. gada. Viņa pētnieciskais jautājums būtībā izsaka arī lielas krājuma autoru daļas apcerēto jautājumu par to, kā izpaužas Baltijas kā robežreģiona lokalizācija ģeogrāfiskajās un mentālajās (t.i., priekšstatu veidojošās) kartēs un kāda ir šīs robežsituācijas semantika, sākot ar viduslaikiem līdz pat mūsdienām. Renē Tēbela pētījumu objekts patiesi ir ģeogrāfiskās kartes ar to ģeogrāfiskās lokalizācijas un simboliskā attēlojuma interpretācijas problēmu, savukārt pārējo trīspadsmit rakstu autori nodarbojas ar Baltijas “mentālās kartografēšanas” (*mental mapping*) skaidrojumu, lūkojot veidot izpratni par robežreģionu ar mūsdienu vēstures pētniecības un kultūrzinātnes klāstā esošajām metodēm. Lindas Kaljundi rakstā³ par “tukšās” telpas aizpildīšanu ar kristīgo performatīvo darbību palīdzību tiek analizēta Helmolda Slāvu hronika, tādējādi iezīmējot krājumā aptvertā laikposma senāko un aplūkotās ģeogrāfiskās telpas rietumu robežu. Krājuma rakstu tematika patiesi aptver visu Baltijas jūras reģionu, gan īpaši akcentējot Latvijas un Igaunijas teritoriju skarošos jautājumus līdz mūsdienām, kā, piemēram, Imbi Somanes (*Imbi Sooman*) rakstā par bronzas kareivja pieminekļa pārvietošanu Tallinā 2007. gadā.

Pētniecības uzdevumā un grāmatas virsrakstā uzsvērtais starpkulturalitātes aspekts krājuma kopējā kontekstā ir pamanāms un starpkulturalitātes jēdzienā implicētā nebūt ne vienkāršā lietu redzējuma cienīgs. Protams, šo uzstādījumu akcentē tikai daļa krājuma autoru, un tikai daļa to arī patiesi realizē. Olivera Rātkolba (*Oliver Rathkolb*) un Katjas Veceles (*Katja Wezel*) raksti par holokausta recepciju un krievu jautājumu ir distancēti “ārpusnieciski”, kam tomēr ir savas vājās puses, jo problēmas tvērumš atspoguļots izteikti vienpusēji, īpaši Rātkolba rakstā par kolektīvās apziņas veidošanu holokausta un krievu minoritātes diskursu šķietamajā, jo raksta autora tomēr nepamanītajā klāt-ne-esamībā Baltijas valstīs kopš neatkarības atgūšanas.

Latviešu lasītājam krājuma raksti paver zināmu, tomēr īsti neapjaustu skatījumu uz Baltijas reģionu kā robežreģionu starp Rietumiem un Austrumiem, kur attiecības ar centru veidojas vēsturiski ļoti neviennozīmīgi vērtētā, autoruprāt, kolonizācijas procesā, saskatot tiešas paralēles ar Amerikas kontinenta “europeizēšanu”, amerikāņu identitātes veidotāja Frederika Džeksona Tērnera tradīcijai saplūstot ar krusta karu ideoloģiju tajos darbojošos personu izpratnē. Īpaši Linda Kaljundi, aplūkojot Helmolda no Bosavas Slāvu hroniku, atklāj Baltijas zemju iekarotāju deiktisko pašidentifikācijas mehānismu, gluži mehāniski ievietojot sevi Bībeles notikumu sižetos un tos attiecīgi lokalizējot.

² *René Tebel*. Could Maps from the Middle Ages and the Early Modern Period Provide Information about the “Baltic Frontier”? – 89.–105. lpp.

³ *Linda Kaljundi*. Medieval Conceptualisations of the Baltic Sea Region. Performing the Frontier in Helmold of Bosau’s “Chronicle of Slavs”. – 25.–40. lpp.

Krājuma virsrakstā ietverts “europeisks” reģiona redzējums, kurš gadsimtu gaitā palicis nemainīgs līdz pat šodienai, iedomājot par reģiona piederību Eiropas Savienībai un tā ģeopolitisko robežipatnību. Īpaši trāpīgi izvēlēta ir virsraksta pirmā daļa, kura nosaka, ka runa būs par “Baltijas (viduslaiku) robežas” reaktualizāciju, inventarizāciju (angliskais nosaukums skan: *The “Baltic Frontier” Revisited*). Šādi formulēts krājuma virsraksts norāda uz kultūrzinātnisku skatījumu tā raibajā starpdisciplināritātē un metodoloģiskajā pieejā. Autoriem vēsturniekiem raksturīga vēlme sniegt precīzu avotu aprakstu, secinājumus izdarot pārsvarā raksta beigās. Tā rīkojas Vija Daukšte, aplūkojot Krievijas un vācu bruņniecības nostādnes zemnieku izglītības jautājumā 19. gadsimtā, atklājot rusifikācijas un ģermanizācijas politiskos motīvus, kuri, kā viņa secina, vērtējami ar zināmu piesardzību, jo īpaši latviešu un igauņu nacionālās pašnoteikšanās redzējuma kontekstā, ar kuru identificējas pati raksta autore, gan to neuzsverot.

Kultūrzinātnieki savukārt sliecas pētāmo jautājumu interpretēt aktuālo “postkoloniālo”, “kultūratmiņas” un “*mental mapping*” jeb telpas un laika debašu kontekstā, iedvesmas avotu meklējot intertekstualitātē.

Robežas mīti un naratīvi ilustratīvi spilgti tematizēti Stefana Donekera programmatiskajā rakstā, kurš formulē Baltijas robežpozīciju un līdz ar to arī Baltijas identitātes problēmu, minot to, viņaprāt, galvenos, konstituējošos faktoros starptautiski aktuālu diskursu kontekstā. Līdz ar to arī Baltijas reģiona problēma kļūst globāli saprotama un interpretējama. Baltijas robežpozīcijas apraksta veidošanā Donekers, kam pievienojas daudzu rakstu autori, izmanto Frederika Džeksona Tērnera amerikāņu identitātes teoriju, kolonizācijas pionieru mentalitātes analīzi, kā arī centra un perifērijas attiecību semiotisko analīzi. Ne velti Garlība Merķeļa “Latviešu” oriģinālizdevuma vāka nezināma autora ilustrācija parāda izteikti koloniālu ainu, kurā pagānu ar varu piespiež pieņemt kristīgo ticību. Protams, salīdzinot ar krājumā ievietoto ilustrāciju no Brazīlijas⁴, kurā vietējais iedzīvotājs pakārts kokā kā kaujams lops, šis attēls ir “nekaitīgs”. Kolonizācijas un kolonizatora – pioniera robežas pārvarēšanas vēlme ir Tērnera inspirētā redzējuma interesantā šķautne, kura var palīdzēt apjaust un analizēt reģiona attīstību arī mūsdienās. Kultūratmiņas veidošanās un postkoloniālas atbrīvošanās procesu analīze ir mūsdienīgas vēstures filozofijas priekšnoteikumi. Šādā kontekstā starptautiski reprezentabls krājums, kurš jo īpaši aplūko mūsu reģiona kultūru, ir ierindojams starp gana interesantiem un pētniecisko domu rosinošiem.

Beata Paškevica

⁴ Sk.: *Stefan Donecker*. The Medieval Frontier and its Aftermath. Historicals Discourses in Early Modern Livonia. – 55. lpp. ievietota ilustrācija: Thevet, André (1558): Les singvlaritez de la France antarctique [...]. Paris: de la Porte; fol. 126.